

Walter van de Calseyde

“Onderzoek is geen doel op zich, maar een heel krachtig en effectief middel om jezelf en je school te ontwikkelen”

De noodzaak van onderzoek

“Wat je ziet, is dat snelle, slecht onderbouwde oplossingen niet goed en duurzaam werken. Als het team zich niet verdiept in mogelijke oorzaken van een probleem, zal een hapsnap-oplossing buiten henzelf ook snel weer aan de kant worden geschoven. Het gaat meestal niet om een betere methode, maar om de manier waarop je met een methode werkt. Eerst eens kijken hoe de leerkrachten dat doen en dit vergelijken met wat er bekend is

In de dagelijkse schoolpraktijk wordt nog te vaak voor een ad hoc-oplossing gekozen voor een probleem. Als de rekenresultaten tegenvallen, is een nieuwe methode het medicijn. In de waan van de dag worden brandjes nogal eens geblust met een nog mooiere emmer. Veel scholen zoeken het eerder in nieuw of aangepast materiaal dan in het handelen van de leerkracht.

“Uit allerlei onderzoek weten we dat dit niet effectief is. Ook niet als je 1 of 2 leerkrachten naar een cursus stuurt of een enkele studiedag ergens aan wijdt. De laatste jaren is ons onderwijs steeds diverser en dus complexer geworden. Met een onderzoeksmatige manier van werken en professionele dialoog komt je als school echt verder”, stelt lector Linda van den Bergh.

over een effectieve aanpak, dat geeft inzicht. Behalve op school-niveau speelt de waarde van onderzoek ook op leerkrachtniveau. Leerkrachten die de laatste zes jaar zijn afgestudeerd of een master hebben gevolgd, hebben allemaal onderzoek leren doen in hun opleiding. Toch zie je die onderzoekende houding en het benutten van literatuur op de werkvloer nog te weinig terug. Blijkbaar staat de dagelijkse werkdruk dit in de weg. Je neemt te weinig tijd om reflectief te kijken waarom iets wel of niet lukt, of je je doelen bereikt [of niet] en naar wat jij daar aan kunt doen. Kortom, als je je wilt ontwikkelen, gaat het om

kritisch kijken naar je eigen handelen en veel minder naar externe factoren als een methode. Het kritisch kijken naar je eigen opvattingen hoort bij een onderzoekende houding. Dat is essentieel. Stel dat je als leerkracht denkt dat zwakke leerlingen veel sturing nodig hebben, dan is dat een aanname die jouw gedrag bepaalt. Maar klopt dat wel? Hoe weet je dat zo zeker? En geldt dat bij elk vakgebied en voor alle zwakke leerlingen? Uit literatuur blijkt immers dat feedback gericht op zelfsturing, waarbij een leerling leert het zélf te doen, het meest effectief is om leren te bevorderen. Een zwakkere leerling voortdurend aan het handje nemen staat het

optimale leren dus vaak juist in de weg. Door jezelf kritische vragen te stellen kun je dit ontdekken en er iets mee doen.”

Houding leerkracht bepalend

“Ook ten aanzien van leerlingen met een stigma, zoals allochtone leerlingen of leerlingen met een bepaalde leerstoornis, blijkt de houding van de leerkracht bepalend. Je houding ten opzichte van een groep beïnvloedt je verwachtingen van een individuele leerling die bij die groep hoort. Lage verwachtingen straalt je uit naar de leerling, vooral in je non-verbale gedrag. Kinderen pikken dit feilloos op, voelen zich

niet gewaardeerd en niet (meer) gemotiveerd om te leren. Die non-verbale communicatie kun je als leerkracht nauwelijks sturen. Het gaat dus om het veranderen van je houding en het verminderen van vooroordelen. Een onderzoekende houding maakt dat je hier kritisch op bent. Voor de IB'er ligt hier een schone taak. Niet alleen als expert, maar ook in een stimulerende en voorbeeldrol. Ook een IB'er kan lage verwachtingen hebben van bepaalde leerkrachten en hen daardoor te veel bij de hand nemen. Is het niet veel effectiever om niet bij elk aangedragen probleem een oplossing aan te dragen, maar

juist de leerkracht te prikkelen om zelf op onderzoek te gaan? Wat doe ik? Waarom doe ik dat (zo)? Levert dat het meeste en beste op? Leerlingbesprekingen bieden mooie kansen om leerkrachten te stimuleren zelf analyses te maken van de resultaten, hier verklaringen voor te zoeken en tot voorstellen te komen voor een andere aanpak. Als je deze met meerdere leerkrachten tegelijk bespreekt, kan er volop geleerd worden van elkaar.”

Onderzoekscan

“Een onderzoekende houding staat of valt met de schoolcultuur. Anje Ros en ik hebben een scan

ontwikkeld waarmee een school in kaart kan brengen waar het team staat in de ontwikkeling van een onderzoekcultuur. Met behulp van interventiekaarten kun je aan de slag. Het gaat hierbij niet om meer dingen doen, maar om kleine dingen anders doen. Vooral in de werkgroepen is vaak veel ruimte om meer onderzoekend te gaan werken en de dialoog te verdiepen. Belangrijk hierbij is de opdracht of vraag die aan een werkgroep wordt gesteld. De opdracht 'Kies een nieuwe methode voor spellingonderwijs' is heel anders dan: 'Onderzoek wat effectief spellingonderwijs is,

wat wij daarvan al doen en wat collega's anders zouden willen doen'. In dit laatste geval betreft het een verkenning van wat er al bekend is in de literatuur en van het handelen en de opvattingen in het team. Dat zet zo'n werkgroep meteen in een andere stand en levert uiteindelijk veel meer op. Vooral als je vervolgens voldoende aandacht hebt voor implementatie en borging. Maar nogmaals, daar moet je de juiste cultuur voor hebben of ontwikkelen als school. Er moet een veilige open sfeer zijn waarin kritische vragen kunnen worden gesteld vanuit een goede relatie.

Een ander voordeel van onderzoek is het definiëren. Verstaan we wel allemaal hetzelfde onder een begrip als 'eigenaarschap'? Soms zie je dat iedereen hetzelfde woord gebruikt, maar er een compleet ander beeld van heeft. Voor ontwikkeling is het belangrijk om eerst samen helder te krijgen waar je het precies over hebt. Overigens moet je bij 'onderzoek' niet meteen denken aan grote verslagen, veel literatuur en ingewikkelde procedures, maar meer aan systematisch, kritisch en geïnformeerd nadenken over wat je doet. Het is dus een houding die je kunt leren en een cultuur die je kunt ontwikkelen. En die zich flink uitbetaalt aan de IB'er, de leerkracht, het team en de leerlingen!"

Waarderen van diversiteit

"De kern van passend onderwijs is goed omgaan met verschillen. IB'ers en leerkrachten hebben elke dag te maken met leerlingen met verschillende achtergronden en culturen, en met diverse leerstijlen,

mogelijkheden en beperkingen. Uiteraard is het een grote uitdaging om het onderwijs helemaal 'passend' te krijgen voor ieder kind. Vaak worden leerlingen op basis van hun cognitieve niveau bij elkaar geplaatst in niveaugroepen. Uit onderzoek naar verwachtingen blijkt echter dat als je minder differentieert op bepaalde kenmerken en juist alle leerlingen een rijker aanbod biedt, dat ze dan beter hun eigen niveau kunnen zoeken en halen. Leerkrachten schatten hun leerlingen met de beste bedoeling in, maar die verwachting kan vaak eerder een belemmering in plaats van kansen bieden. Aandacht voor het waarderen van diversiteit en een onderzoekende houding draagt volgens mij echt bij aan passend onderwijs. Waar het om gaat is dat je, zowel als IB'er en als leerkracht, ondanks de waan van de dag, de ruimte zoekt voor onderzoek, reflectie en evaluatie. Niet vrijblijvend of incidenteel, maar planmatig. Daar wordt iedereen beter van!" ■

Linda van den Bergh is lector Waarderen van Diversiteit bij Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg (OSO). Binnen dit lectoraat wordt de koppeling gemaakt tussen theorie en praktijk, en daarbij speelt onderzoek een dominante rol.

Danessen, E. (2017). Ongelijke kansen in het onderwijs: verklaringsen en voorstellen voor beleid. In K. Hoogewegen, J. Japma, & F. Stubbeldi (red.), Kansen bieden in plaats van uitsluiten. Jubileumuitgave 1992-2017 (pp. 19-38). Utrecht: Sordae.